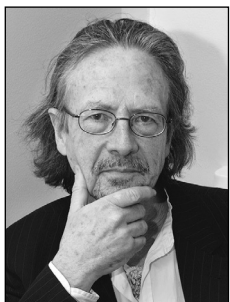

Peter
Handke

Moravalainen
Yö

LURRA Editions

Moravalainen
Yö

© Leena Louhivaara

Vuoden 2019 Nobelin kirjallisuuspalkinnon saaja, itävaltalainen maailmankansalainen Peter Handke (s. 1942, Griffen, Itävalta) on eurooppalaisen nykykirjallisuuden omaleimaisimpia tekijöitä. Hänen huomattava tuotantonsa käsittää niin romaaneja, runoja kuin näytelmä- ja elokuvakäsikirjoituksia – mm.

yhdessä Wim Wendersin kanssa tehty *Berliinin taivaan alla* (1987). Peter Handken kirjallinen ilmaisu on alusta alkaen perustunut epätyyliin – epäjuonelliseen kerrontaan, jossa keskeisintä on kertojan voimakas sisäinen kokemus ja tunne ja monitasoinen tulkinta ulkopuolisesta maailmasta. Näin kirjailija on astunut kauas kirjallisuuden valtavirrasta – piiriin, jossa hän on ainoita maailmankirjallisuudessa. Peter Handkelta on suomennettu yksitoista teosta. 2000-luvulla LURRA Editionsien kautta ovat ilmestyneet: *Riisuttu epäonnii* (suom. Arja Rinnekangas), *Jukeboksista* (suom. Markku Mannila), *Don Juan (hänen itsensä kertomana)* (suom. Markku Mannila), *Moravalainen Yö* (suom. Arja Rinnekangas), *Suuri putous* (suom. Arja Rinnekangas) ja *Intohimoisesta Sienestäjästä* (suom. Arja Rinnekangas). *Moravalainen yö* (Die Morawische Nacht, 2008) on Peter Handken monitasoinen ja -tulkintainen kuvaus uransa lopettaneesta väsyneestä kirjailijasta, miehestä, joka Kosovon ja Serbian osittaisella rajajoella, Moravalla, aloittaa yöllisen kertomuksensa kutsutulle vierasjoukolle matkastaan niihin paikkoihin ja teemoihin, jotka ovat hänelle tärkeitä niin Keskeisessä Euroopassa kuin Iberian niemimaalla. Kokonaisuudesta kasvaa syväluotaava pohdiskelu Euroopan ja koko maailman arvoista aikana, jona kohtalolla tuntuu olevan enää vain statistin rooli.

Peter Handke

Moravalainen
Yö

SUOMENNOS

Arja Rinnekangas

LURRA Editions

Teoksen suomennostyötä on tukenut Alfred Kordelinin
yleinen edistys- ja sivistysrahasto

Teoksen suomentamiseen on saatu tukea

© Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main 2008
Published by arrangement with the Leonhardt & Høier
Literary Agency, Copenhagen.

Saksankielinen alkuteos: *Die Morawische Nacht*

LURRA Editions
lurra@lurraeditions.fi
www.lurraeditions.fi

Kansi ja taitto: Kim Söderström
Painopaikka: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

Toinen painos

ISBN: 978-952-7380-00-0
E-kirja: 978-952-7380-01-7

Jokaisella maalla on oma Samarkandinsa ja Numanciansa. Sinä yönä nämä molemmat paikat olivat lähettyvillämme, täällä Morava-joella. Iberian ylängöllä sijaitseva Numancia oli kerran ollut viimeinen pako- ja puolustuslinnake Rooman valtakuntaa vastaan; Samarkand, mitä paikkaa se sitten esittäneekään historiassa, kehittyi ja on tarunomainen; tulee olemaan tarunomainen, tuolla puolen historiaa. Pakolinnan paikaksi valikoitui Morava-joella laiva, pieneltä vaikuttava, joka nimitti itseään ”hotelliksi”, mutta joka ensisijaisesti oli jo pitemmän aikaa toiminut kirjailijan, entisen kirjailijan asuntona. HOTELLI-kyltti toimi vain peitenimenä: Se, joka tiedusteli huonetta, hyttiä, yöpyäkseen, ohjattiin yleensä toisaalle ilmaisulla ”täynnä”. Kysyntä tosin oli lähes olematonta, eikä vain sen vuoksi, että laiva oli kulloinkin sellaisessa joenkohdassa, jonne ei ollut varsinaista kulkutietä. Jos joku joskus vaivautuikin perille saakka, se johtui ”hotellin” nimestä, joka pimeässä loisti joenuomaa pitkin kauas: MORAVALAINEN YÖ.

Laiva ei ollut ankkurissa, vaan kiinnitettynä köysillä rannan puihin tai sähköpylväisiin, tie-

toisesti siten, että köydet voitiin irrottaa helposti ja nopeasti – vaikkapa pakoa varten, tai myös muutta-mutkitta-matkan jatkamisen tai kääntymisen vuoksi, vastavirtaan tai myötävirtaan. (Morava oli tuohon aikaan, oltuaan monta vuotta eikä ainoastaan sodasta johtuen umpeen kasvanut ja heitteille jätetty, myös jopa meidän Eurooppamme murheenkolkaksi riitaantuneen maan rajat ylittäneen ja – lähes – kaiken parantaneen talouden seurauksena, suurelta osin sekä Moravan eteläisiltä että läntisiltä alkulähteiltä alkaen, laivoille jälleen jokeenkin kulkukelpoinen.)

Yönä, jona meidät kutsuttiin laivalle, laiva oli kiinnitettynä Porodinin kylän ja Velika Planan kaupungin välille. Velika Plana sijaitsee tosin lähempänä jokea. Mutta kutsu tuli Porodinin puoleiselta rannalta, paikasta, joka on kauempana molempia asutuksia yhdistävästä sillasta, ja näin kukin meistä kutsutuista kiemurteli kylästä ulos ristiin rastiin, milloin vasemmalle, milloin oikealle kaartaen, eri suuntiin vieviä peltoteitä pitkin. Seikka, että jokainen meistä kutsutuista vietti parhaillaan aikaansa Porodinissa tai läheisten kylien maalaistaloissa, sai aikaan sen, että osasta meistä – aiemmin kirjailijana toimineen henkilön ystävistä, kavereista,

kaukaisimmista naapureista, tukijoista, joista kukin oli tietyssä elämänvaiheessa ollut hänen matkakumppaninaan – muodostui eräänlainen autoilla, polkupyörillä, traktoreilla ja myös kävellen etenevä kolonna, joka liikkui peltojen halki yhtä nopeasti kuin liikkuvat meistä he, jotka etenivät omilla kulkuneuvoillaan pitkin kuoppaisia teitä, jotka johtivat aina jonnekin toisaalle ja päättyivät lopulta ei minnekään. Tosin myös jalkaisin liikkuvien täytyi siellä täällä poiketa arvaamattoman kauas reitiltä jonkin syvälle ulottuvan ojan vuoksi ja sen seurauksena eksyä kohta vielä toistamiseen jonkin läpipääsemättömän põheikõn vuoksi, vaikka valokyltti MORAVALAINEN YÖ näytti loistavan kivenheiton päässä.

Miksi laivuri-isäntämme oli valinnut asuinpaikakseen juuri Porodin tienoon? Saa-toimme vain arvailla sitä: Eräät uskoivat hänen valintansa johtuneen koko Balkanin alueelle levinneestä, sotien väliin sijoittuvasta tarinasta – täällä oli aina ollut jos ei sota, niin kuitenkin ”sotien välillä” – jonka mukaan joku paikkakuntalainen oli murhannut irtolaisen, mitä tekoa sitten koko kylä sovitti murhan vuosipäivinä. Toiset uskoivat isäntämme muuttaneen tienoolle pikemminkin Morava-

joen tähden, katsellakseen jokea, ennen kaikkea joen kimaltelevia kaarteita, joista yksi vei yläjuoksun suuntaan ja toinen alajuoksulle. Ja jotkut taas arvelivat ensisijaiseksi syyksi sen, että isäntämme halusi yksinkertaisesti vain istuskella jossakin niistä useista balkanilaisista kulmabaareista tässä monien tienhaarojen ja risteyksien täyttämässä suuressa kylässä, ylhäällä taivaan horisontissa laiduntavat lampaat ja edessään sakea viini.

Keskiyöhön oli vielä kosolti aikaa. Me olimme sovitusti panneet varhain levolle ja kun kutsu sitten tuli, olimme yhä sikeässä unessa. Mutta havahduimme kukin hetkessä. Ei podettu unenjälkeistä tokkuraa eikä oltu pyörällä päästämme. Kukin meistä herätettiin eri tavoin, useimmiten soitolla käsipuhelimeen. Mutta oli myös niitä, joiden ovealähetti koputti tai joku heitti pikkukiven ikkunaan – yksi pieni kopautus ja yksi ainoa kivi riittivät. Eräs meistä, joka sitten liittyi kolonnaan, tiesi kertoa, että hänet oli säikäyttänyt ulos unestaan ja ylös vuoteestaan Porodinissa se, että ikkunaverhot oli ikään kuin vedetty syrjään ja kaukana Morava-joen laaksossa sijaitsevasta valokyltistä oli osunut häneen eräänlainen anova vilkkuvalo; puolestaan eräs toinen kulkueeseen liittyvä ilmoitti,

että hänet oli säpsäyttänyt hereille signaali, joka kantautui pikemminkin joltakin todelliselta alukselta kuin asumuksena toimivalta jokilaivalta. Hänet oli säpsäyttänyt hereille? Ehkäpä. Mutta se ei tainnutkaan olla aivan tavallinen säikähdys. Ja oli niin tai näin, joka tapauksessa herätys ilman sanoja oli tapahtunut tosiasia. Ja oli miten oli, jokainen meistä tuntui ottavan jopa yhdestä huudosta vaarin, niin tylymmästä kuin lempeästä. Ja puhelimet ehtivät soida vain lyhyen aikaa. Ja kävi niinkin, että kun eräs meistä vastasi puhelimeensa nokkelana kuin jonkinlaisesta puolivalvetilasta havahtuneena, sekunnin murto-osan etuajassa, hän kuuli puhelimestaan vain naurua, ihan lyhyesti vain, tuskin tunnistettavasti, syvän unen ja täysin hereillä olon välisellä kynnyksellä, mutta aivan selvästi ja se nauru merkitsi ilman sanoja komentoa: ”Ylös!”. Miten melodista olikaan se nauru, eikä se nauru ollut peräisin ystävältämme, joka asui asuntona toimivassa jokilaivassa, vaan yksiselitteisesti nauru oli jonkun naisen naurua, mikä ei ollenkaan hämmästyttänyt unesta herätettyä. Itse asiassa mikään ei hämmästyttänyt häntä sillä hetkellä eikä matkalla peltojen ja kesantojen halki – yhä runsaampana levittäytyivät kesannot, huolimatta niin rikasperäisestä joki-

maasta kuin rajattomasti tuottavasta uudesta maataloudesta – aina MORAVAISELLE YÖLLE saakka. Heräämisemme hetkellä, paljon ennen puoltayötä, meitä ei hämmästyttänyt yhtään mikään. Myöskään seuraavat tunnit eivät aiheuttaneet meissä hämmästyksen häivää poukkoillessamme ja kompuroidessamme kivien ja kantojen ylitse: Vallalla oli tuntemus suuresta vireydestä, joka, kuten ulkona käyvä yöilman raikkaus, tuli jostakin syvältä sisälämmemme ja joka oli lähes täydellistä.

Jalkaisin liikkuvat saapuivat ensimmäisinä laivalle. Niiden, jotka tulivat eri ajoneuvoilla, jopa polkupyörillä, oli pitänyt luopua kulkupeleistään jo paljon ennen Morava-joen rantapengertä; tiettömällä taipaleella, yhä useammin eteen ilmestyvien vesihautojen ja tiheiden piikkipensasesteiden vuoksi, koska eteneminen oli mahdotonta. Hämääjän tottuneille jalkaisin liikkuville pujottelemiset ja ylittämiset tuottivat vähiten hankaluuksia, kun taas eri ajoneuvoilla liikkuvat hapuiliivat eteenpäin vielä jonkin aikaa ajovalojen ja pyörälamppujen sammuttamisenkin jälkeen, lähes hämäräsokeina. Näin kerrottaessa tuntuu, että meitä oli liikkeellä monta, melkoisen suuri määrä, siis kokonainen kolonna. Mutta

ilmaisu hämää: Sellaisen vaikutelman loimme vain yöstä johtuen jokimaastossa. Tosiasiassa meitä ei ollut enempää kuin kuusi tai seitsemän, mikä luku vastasi niin sanotusti edessä olevia yön tunteja, episodeja, lukuja, aamun-sarastukseen saakka. Vuodenaika: Kohta Kevätpäivänseisauksen jälkeen. Päivämäärä: Hieman ennen ortodoksien Pääsiäistä, joka, kuten joka vuosi, erona aikaisempaan käytäntöön, mukautettiin yleiseurooppalaiseen Pääsiäiseen, mikä käytäntö tulisi jatkossa olemaan pysyvä. Kuun asema: Uusikuu. Tuuli: Leuto yötuuli, joen läheisyydessä voimistuva. Hitaasti lännestä itään kulkeutuvat pilvilautat. Ensimmäisiä kesätähtikuvioita, jotka yön päättyessä sallivat vielä lyhyen hetken katsella Orionia ja muutamaa muuta viimeistä talvitähtikuviota.

Vastoin yhden jos toisenkin ennakkoodotuksia entinen kirjailija vastaanotti meidät yksin hänen asunto- ja pakolaivallaan. Samoin hän vaikutti, vastoin joidenkin odotuksia tai epäilyksiä, terveeltä ja, kuten aiemmin olisi sanottu, hyvinvoivalta; ei aivan ylielloisalta, mutta vakaasti molemmilla jaloillaan seisovalta (vielä kirjailijana toimiessaan hänen tyyppillinen asentonsa oli ollut siirtyä alinomaa jalalta toiselle, mikä ei todellakaan ”merkin-

nyt mitään, kaikki kotikylässä olivat tehneet samoin, polvenkorkuisesta alkaen”); ja rauhalliselta, varsinkin kaiken sen jälkeen, mitä yhdelle jos toiselle kutsutuista oli kantautunut korviinsa hänen kiertomatkastaan, *Daura*, myös ajoittaisesta pakomatkastaan, ja myös ajoittaisista harharetkistään, ja myös ajoittaisesta kuolemantaipaleestaan, ja myös hänen ajoittaisesta amok-juoksustaan halki Euroopan, läpi kotimaansa.

Illan isäntä ei vaikuttanut lainkaan ilahtuneelta vieraitten saapumisesta, mikä ei oikein vastannut tulijoiden odotusta. Ei halaistua tervehdyksen sanaa kuulunut reelingillä silhuettina erottuvan isäntämme suusta, niin kutsuvasti loistavan MORAVALAISEN YÖ-kyltin alapuolelta. Ei mitään, ei edes tervehdykseen viittaavaa kädenliikettä, joka olisi kutsunut peremmälle laivalle meidän tällä välin täysilukuistuneen joukkomme. Tosin laivan reunalla oli lankuntapainen, joka yhdisti jollakin tavoin laivan ja mantereen. Se oli kuitenkin niin kapea ja niin jyrkkä, että meidän piti kivuta kuin kanalan orrella nelinkontin ylöspäin, yksi toisensa jälkeen, lankun luiskahdellessa allamme ja samassa tahdissa itse luisuen koko ajan taaksepäin; ymmärrettävää oli täten

se, että isäntämme ei ojentanut yhdellekään meistä kättään auttaakseen tätä kannelle ja toivottaakseen edes tämän yhden tervetulleeksi. Huomionarvoista on kenties vielä se, että hän jätti meidät laivalla aluksi pitkäksi aikaa keskenämme ja liittyi seuraamme vasta myöhemmin, kuka tietää mistä.

Vaikka isäntämme oli kutsunut meidät alukselle, tuntui kuin olisimme hänelle nyt pelkäksi häiriöksi. Tulomme ei näyttänyt ilahduttavan häntä alkuunkaan. Läsnaolomme ei sopinut hänelle. Hän oli sitä täysin vastaan. Olimme kuin ei-toivottuja tunkeutujia; jokipiraatteja. Tosin olimme osanneet odottaa sitä, olimmehan me jo tottuneet hänen silminnähden puutteelliseen vieraanvaraisuuteensa, töykeyteensä vastakohtana tutuksi tulleille vanhoille balkanilaisille tavoille. Ja kuitenkin hän löi meidät tuona yönä ällikällä, kun hän sätti – hänen ensimmäiset sanansa pitkän jäykän puhumattomuuden jälkeen – meidän ”tottelevaista täsmällisyyttämme”, meidän ”suunnitelmallisuuttamme”. Ja seuraavaksi hän sammutti laivan valokyltin niin, että olimme jonkin aikaa täydellisesti pimeässä. Ja samoin hiljeni balkanilainen musiikki, joka ainakin jotkut meistä, myönnettäköön, oli osaltaan houkutel-

lut laivalle. Sen sijaan kantautui nyt Moravan rantapusikoista ohimoita vihlova sammakkojen konsertti, joka kestäisi koko yön, ja, toisena äänenä Velika Planan lähistöllä kulkevalta moottoritieltä kantautuisi kuorma-autojen mölinä, myös yhtämittäisenä läpi koko yön; samoin tavarajunaliikennettä eikä ainoastaan Turkkiin ja vastakkaiseen suuntaan, vaan ylipäätään maaosien välillä, suhahtelisi aika ajoin ohitse ilman lepohetkeä.

Kun olimme tottuneet pimeyteen, havaitsivat jotkut jotakin yllättävää laivan isännässä: hän nyökytteli päätään sammakoiden kurnutuksen tahdissa, ja myös sen, vaikka häilyvästi, miten hän hymisi lähes melodiasa muistuttavasti rekka-autojen vingahtelun ja jylinän mukana. Se oli hänessä uutta, sillä emme tienneet ketään, kuka olisi ollut melulle herkempi kuin oli hän. Eikö edellisellä vierailullamme ollutkin riittänyt jo äkillinen tuulenpuhallus, ihan kevyt vain, ja hän oli sulkeutunut itseensä kuin vihollisen kosketuksesta? Ja liekö ollut pilaksi tarkoitettu sekin, kuten hän oli tuolloin jatkuvasti toistellut, että hän oli lopettanut myös kirjoittamisen vastenmielisyydestään kaikenlaista hälyä kohtaan? Jokaisen äänen hän oli ajan mittaan kokenut pelkkänä meluna, mete-

linä, ilkeänä sellaisena. Jopa musiikin? Myös sen, nimenomaan sen, niin Claudio Monteverdin kuin Franz Schubertin. Ja myös tuulenpuhalluksen ja puiden lehtien värinän, äänien, jotka ennen eivät olleet hänelle pelkästään kaikkein läheisimpiä ääniä, vaan olivat yhä uudestaan täyttäneet hänet ”määrittelemättömällä rakkaudella”, ja oli vielä kolmas ääni, joka edellä mainittujen tavoin oli muuttunut hänen korvissaan vastenmieliseksi, hänen lyijykynänsä rapina hiljaisuudessa, oli se sitten rytmistä tai melodista. Saattoiko isäntämme ilmeisen muuttunut asenne melumailmaa kohtaan olla tulosta hänen osallistumisestaan ”Hiljaisuuden akustiikka ja melun akustiikka”-nimiseen kansainväliseen kongressiin, kokemus, joka, kuten yksi meistä, hänen seuralaisensa kongressissa, tiesi kertoa, oli ollut yksi hänen kiertomatkansa virstanpylväistä?

Me olimme kaikki miehiä, me yöllä laivalle kutsutut; joiden hän komensi, nyt odotetusti, riisumaan pois kenkensä, ikään kuin astuisimme valtamerijahtiin. Mutta edes naisen kohdalla, aivan sama kenen naisen kohdalla, hän ei olisi epäröinyt vaatia samaa. Koko ajan hän puhui ihmeen hiljaisella äänellä, aivan eri tavalla hiljaisella äänellä kuin aiemmin.

Olimme olleet jo kauan hänen uskottujaan. Ja kuitenkin moni meistä ei nyt aivan hetymmärtänyt, että hän halusi tartuttaa meihin saman hillityn puhetyylin. Hänen täytyi kuiskata näille muutamille erikseen: ”Hiljaa! Hiljaa!” Selväksi tuli silloin joka ikiselle, että rintaäänien välttäminen sinä yönä ei ollut isäntämme mielijohde eikä liittynyt mihinkään käyttäytymissääntöön, vaan juontui enemmänkin jostakin vaaran tunteesta. Yhdellä iskulla tiedostimme jonkin vaaran, joskaan emme tienneet minkä, minkälainen tarkalleen. Aistittavaa oli niukasti: Vaara ”Vaara”. Niinpä sen sijaan, että nyt olisimme alkaneet kuiskaila, kuten isäntämme teki; me vaikenimme; meistä tuli tyystin puhumattomia, sekunti sekunnilta. Ja siinä hiljaisuudessa me tajusimme myös, että musiikin keskeyttämisellä niin kuin myös MORAVALAISEN YÖN pimentämisellä oli ollut tietty tarkoitus; molemmat viestittivät jostakin vaarasta. Liikkumattomana me tuijotimme aluksen katonrajaan, jonkaalta ovi johtiniin kutsuttuun ”vastaanottoon”, josta päästiin yhtäältä ”vierashuoneeseen” tai ”ravintolaan” ja toisaalta vieras- ja hotellihuoneisiin, jotka todellisuudessa toimivat, kuten myös ”ravintola”, laivan isännän oleskelu-, makuu- ja tähystelypaikkoina.

Peter Handke - Nobelin Kirjallisuuspalkinto 2019

Kertomus uransa lopettaneesta kosmopoliittisesta kirjailijasta, väsyneestä miehestä, joka Morava-joella Balkanilla aloittaa laivalleen kokoontuneelle ystäväjoukolle yöllisen tilinteon matkastaan Keskiseen Eurooppaan ja Iberian niemimaalle – paikkoihin ja teemoihin, jotka ovat hänelle elintärkeitä. Tilityksestä kasvaa syvälle luotaava pohdiskelu ihmisenä olemisesta ja vieraantumisesta ja kokonaisesta aikakaudesta, joka ei tunne enää arvojaan eikä itseään.

”Mestarillisten miniatyyrien kokoelma
– antaa syvällisen lukukokemuksen
ja suuren nautinnon.”

Irish Radisch, *Die Zeit*

